

Peruskunnostus

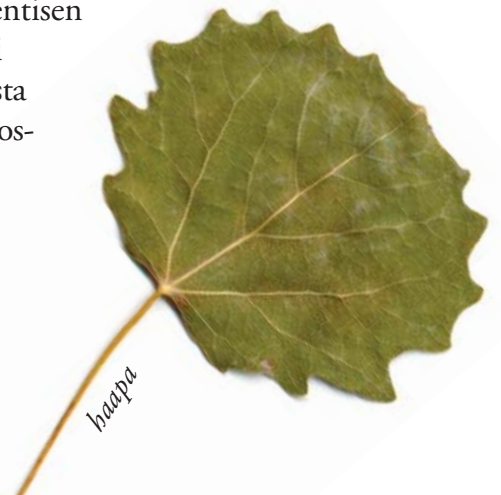
Tapio Heikkilä

Peruskunnostuksen tavoitteena on palauttaa hoitamattomana ollut perinnebiotooppi mahdollisimman lähelle alkuperäistä tilaa. Peruskunnostus on välttämätöntä mm. ruovikoituneilla ja pensoittuneilla rantaniityillä, heinän ja taimikon tai katajien valtaamilla kedoilla sekä tuoreilla niityillä ja metsittyneillä hakamailla. Peruskunnostukseen kuuluvat puuston ja pensaiston raivaus sekä tehostettu ei-toivotun kasvillisuuden poisto.

Peruskunnostus parantaa usein jo lyhyessä ajassa alueen olosuhteita ja edesauttaa niityeliöstön palautumista. Kunnostetulta alueelta voi löytyä siltä hävinneiksi luultuja kasveja, jotka ovat sinitelleet muun varjostavan kasvillisuuden joukossa tai maaperän siemenpankissa. Lajistoa voi levitä kunnostetulle alueelle myös läheisiltä niityiltä ja pientareilta.

Kunnostettavan perinnebiotoopin muuttuminen perinteisessä hoidossa olleen kaltaiseksi kestää usein pitkään. Kasvillisuuden rakenne voi palautua noin kymmenessä vuodessa, jos umpeenkasvaneen niityn kasvilajisto on pääosin tallella. Runsasravinteisilla paikoilla kasvillisuus ei kuitenkaan aina palaudu entisen kaltaiseksi tehokkaasta jatkohoidosta huolimatta.

Puiden ja pensaiden raivaus

Puuston ja pensaikon valtaama perinnebiotooppi voidaan raivata joko kerralla tai useamman vuoden aikana. Kun raivaus tehdään vaiheittain, vältetään yhtäkin ja liiallinen ravinteiden vapautuminen poistettujen puiden juuristosta maaperään. Kertaraivauksen jälkeinen ravinnepurkaus sekä valoisuuden lisääntyminen saavat helposti ns. ongelmakasvit rehottamaan.

Kertaraivaus rehevöittää kunnostettavaa kohdetta, kun kaadettujen puiden juurista vapautuu lisää ravinteita maaperään. Rehevöitymisen estämiseksi kohde onkin parempi raivata vähitellen.

Umpeutuneilta niityiltä poistetaan erityisesti juuri- ja kantovesoja muodostavat lehtipuut ja kuuset. Vanhat lehtipuut ja lahoppuut säästetään. Laidunniityille on tarpeen jättää puuryhmiä laiduneläinten suojaksi. Merenrantaniityillä puusto on kuitenkin poistettava kokonaan, jos halutaan saada aikaan kahlaajalinnuston edellyttämä täysin avoin niitty-ympäristö. Hakamaiden raivauksessa pyritään avoimien niitylaikkujen ja puuryhmien vuorotteluun.

Puuston raivauksen jälkeen on huolehdittava tehokkaasta jälkihoidosta, joka pitää kurissa lehtipuiden juuri- ja kantovesat. Laidunnus on useimmiten tehokain raivattujen alojen hoitomuoto. Varsinkin vuohet ja lampaat ovat hyviä vesakontorjunnassa, mutta myös naudat ja hevoset syövät puiden lehtiä. Laidunnus ei kuitenkaan aina riitä pitämään kurissa puuston alkua, sillä karja karttaa mm. kuusen ja harmaalepän sekä katajan taimia.

Kirsi Hellas

Raivaus ja puiden kaulaaminen kannattaa tehdä kasvukauden aikana, jolloin ravinteet ovat pääosin puiden lehvästössä ja rungossa eikä juuristossa. Näin hillitään juurien ja kantojen vesomista sekä ravinteiden lisääntymistä kohteella.

Raivaukseen soveltuvat välineet

Kookkaat puut kaadetaan moottorisahalla. Pienpuustoon ja pensaistoon tehoa hyvin raivaussaha. Pensaita ja nuoria puita voi myös yrittää repiä käsin irti maasta. Raivausveistä ja vesuria käytettäessä kannot jäävät helposti liian teräviksi jolloin ne ovat haitaksi laiduneläimille. Laajoilla ja tasaisilla alueilla pensaat voidaan poistaa traktorilla tai mönkijällä. Niittosilppuri sekä lautas- ja lieriöniittokoneet soveltuvat ohuiden vesojen poistoon.

Tiheät katajikot raivataan parhaiten käsisahalla tai pensaksaksilla. Osa katajista irtoaa juurineen käsin kiskomalla. Raivaustahteita ei saa kasata arvokkaan ketokasvillisuuden päälle vaan esimerkiksi jo raivatuille katajikon pohjille. Joissain tapauksissa katajikko voidaan polttaa. Tällöin katajista palavat lähinnä neulaset, ja pystyyn jääneet katajan rungot joudutaan poistamaan muutaman vuoden maatumisen jälkeen.

Muita raivauksessa tarvittavia työvälineitä ovat rautakanki, lapio, kuokka ja pensasleikkuri. Kankea ja lapiota tarvitaan esimerkiksi ruusupensaiden ja kantojen poistoon.

kiitopäijä

Raivausjätteen käsittely

Raivausjäte kerätään pois mahdollisimman tarkasti ja se haketetaan tai poltetaan. Polttopaikaksi valitaan avoin, niitylajistoltaan vähäpätöinen kohta, jossa tul-ta on helppo hallita. Risukasan pohjalle tehdään hel-posti syttyvästä materiaalista ns. sytytysnuotio, jonka sisälle asetetaan sytykkeeksi ohuita ja kuivia risuja. Vas-ta tämän keon päälle voidaan latoa muut poltettavat risut. Jos nuotio poltetaan niityllä, on ravinteisuutta lisäävä tuhka korjattava pois alueelta.

Kantojen tuhoaminen

Kaadettujen puiden kannot on poistettava huolelli-sesti etenkin niitettäviltä kohteilta. Ennen poista-mista kannot nujerretaan säännöllisellä vesomisella. Kaulaaminen nopeuttaa kannon tuhoutumista, sillä pystyyn kuolleen kaulatun puun kantokin on kuollut eikä enää veso.

Kuolleet kannot tuhotaan jyrsimällä tai irti kiskomal-la ja tyhjät kuopat täytetään mineraalimaalla. Mikäli kantoja ei poisteta, ne on sahattava poikki mahdolli-simman alhaalta, jotta ne eivät häiritä niittämistä.

Peruskunnottus on mielekästä vain sellaisilla kohteilla, joilla umpeenkasvusta huolimatta esiintyy niittykasvilli-suutta ja joille voidaan järjestää tehokas jatkoahoito, kuten niitto tai laidunnus.

Kaulauksessa rungon ympäriltä poistetaan noin 20 cm levyinen pala kuorta 1-2 metrin korkeudelta.

Kaulaus

Runsaasti juurivesoja muodostavat haapa ja harmaa-leppä on syytä kaulata muutama vuosi ennen puiden kaatamista. Kaulaus tehdään vesurilla riittävän syvältä nilan alta koko puun ympäri veistäen. Kaulauksen le-veys on vähintään 20 cm. Kaulatun puun annetaan kuivaa pystyyn ja se kaadetaan, kun kaarna irtoaa kä-sin repimällä. Kaulaamisen aikana puun kuorikerrok-sessa tapahtuva oksiston ja juuriston välinen ravintei-den kuljetus estyy. Lopulta juuristo näivettyy ja lak-kaa vesomasta. Vedenkulkuun toimenpide ei vaikuta, sillä vesi kulkeutuu puuosaa pitkin.

Viri Teppo-Päämä

Ongelmakasvien poistaminen

Hoidon puutteessa perinnebiotooppien kasvillisuuden valtaavat kookkaat ja kilpailullisesti voimakkaat lajit, jotka hyötyvät maaperän kohonneista typpi- ja fosforipitoisuuksista. Tällaisia lajeja ovat mm. koiranputki, mesiangervo, nokkonen, ohdakkeet, vuohenputki, sananjalka, vadelma sekä heinistä järviruoko, hietakastikka ja nurmilauha. Ongelmakasvit saadaan kuriin vähitellen säännöllisen niiton ja laidunnuksen avulla, mutta alkuvaiheessa niitä kannattaa poistaa tehostetusti.

Tiheä ruovikko ja muu korkea kasvillisuus niitetään ensimmäisenä kesänä vähintään 2-3 kertaa ja niitos poistetaan huolellisesti alueelta. Niittäminen parhaaseen kukinta-aikaan edistää monien kasvien hävittämistä. Joitain lajeja, kuten koiranputkea, voidaan repiä irti juurineen ja karjan karttaman nurmilauhan tuppaita voidaan poistaa lapiolla tai traktorin kauhallalla. Tiheät vadelmakasvustot voidaan poistaa raivaussahalla tai käsin kiskomalla.

Nokkonen muodostaa suuria kasvustoja typpirikkaile paikoille, esimerkiksi lehtipuiden alle tai laiduneläinten oleskelupaikoille. Eläimet välttävät tuoreen nokkosen syöntiä, mutta se kelpaa niille niitettynä ja kuivahtaneena. Kasvullisesti lisääntyvää sananjalkaa voidaan tukahduttaa kepittämällä kasvin varret kumoon, jolloin uusien versojen ilmaantuminen hidastuu.

Antero Lynne

Raivausjätteen polttamisesta on ilmoitettava paloviranomaiselle. Jatkosammutuksesta on myös huolehdittava ja tuhka ravinteineen on hyvä kerätä pois perinnebiotopilta.

Peruskunnostuksen kustannukset

Perinnebiotooppien hoidon kustannukset ovat korkeimmillaan peruskunnostusvaiheessa, sillä uudelleen käyttöön otettavan kohteen kunnostustoimet ovat aikaa vieviä ja edellyttävät runsaasti ihmis- ja konetyötä. Kokonaiskustannuksiin on laskettava palkka-, materiaali- ja konekulut sekä työn suunnitteluun ja johtoon liittyvät kulut. Peruskunnostuksen kokonaiskustannuksiin vaikuttaa ratkaisevasti, tehdäänkö työ palkka-, urakka- vai talkootyönä.

Raivauksen hehtaarikohtaiset kustannukset riippuvat alueelta poistettavan puuston ja pensaiston määrästä ja koosta. Huomattava osa kustannuksista aiheutuu raivaustähteiden korjaamisesta ja hävittämisestä sekä poiskuljetuksesta. Lisäksi kustannuksia syntyy mm. kivien poistosta ja kantojen tuhoamisesta. Osa raivauskustannuksista voidaan kattaa kaadettujen puiden myyntituloilla tai hyödyntämällä puuainesta poltto- tai muuna tarvepuuna.

Hakamaan puuston raivaus monitoimikoneella, hakkuutähteiden kasaaminen koneella sekä jälkisiivous maksaa noin 1200 euroa/ha. Vastaavasti voimakkaasti pensoittuneen rantaniityn raivaus raivaussahalla, raivausjätteen keruu ja poltto voivat maksaa ensimmäisenä vuonna yhteensä jopa 1500 euroa/ha. Seuraavina vuosina rantaniityn raivauskustannukset jäävät huomattavasti alhaisemmiksi, noin 300-400 euroon hehtaarilla.

Hoidotta jäänyt hakamaa kasvaa vähitellen umpeen, ja kasvillisuuden valtaavat vadelma ja nokkonen sekä muut ravinteisuudesta hyötyvät ruohokasvit.

Taimi Mahosenaho